

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Gyvenimas kalėjimo kameroje

Pirmajam Baltijos kanalui parodžius šmeižikišką laidą apie Sausio 13-osios įvykius Vilniuje, kur neatpažįstamai iškraipyta istorinė tiesa ir faktai, o neretai nusišnekėta ir iki nesąmonių, kurios nebepateisinamos jokiais ideologinėmis priežastimis, pasidaro slogu. Jausmas toks, lyg po dvidešimties nelengvo, bet kaip bepažiūrėsi, naujo ir oraus gyvenimo metų būtų atsivijęs kalėjimo prižiūrėtojas ir vėl lieptų grįžti į kamerą, kur visi vėl galėtų dalintis bendrais skudurais ir parazitais.

Kita vertus, apima ir pyktis. Ir nors šiais laikais tai netoleruotinas jausmas, kurį reikia išmokti valdyti, tačiau ar galima toleruoti tokius dalykus, kai į akis išūliai ir be gėdos meluojama, klastojant faktus ir nepaisant etikos?.. Vargu ar propagandai kada nors rūpėjo etika, juolab tokiai, kuriai žmogaus gyvybė yra niekis. (Dar yra prisimenančių vieno sovietų generolo šūktelėjimą, kai jis išgirdo, kad Vilniuje per Sausio įvykius žuvo 14 žmonių: „Tik keturiolika? Tai visiškas niekis!“). Ar čia bereikia ką nors komentuoti? Nereikia, tik vertėtų prisiminti Beslaną ir „Kursko“ žūtį, kur buvo galima išvengti tokio didelio aukų skaičiaus, bet kadangi gyvybė yra niekis, tai tuo ir nebuvo pasirūpinta.

Totalitarizmas gražus tik savo paradais ir paradiniu galios demonstravimu. Vargu ar jam rūpėjo ir rūpės, kaip jaučiasi eilinis žmogus perversmų ir tragedijų metu. Juk net Antrojo pasaulinio karo metais rusų eilinis mūsų metu turėjo išsikovoti šautuvą – kitaip tariant, plikomis rankomis nukauti priešą ir pasiimti jo šautuvą. O Lietuvos gyventojai gerai prisimena, kaip atrodė pergalingoji armija, atėjusi į Lietuvą – yra išlikusių ir nuotraukų, ir kadru, ir prisiminimų apie jų išvaizdą, ginkluotę, higienos įpročius.

Ir nors žmonės yra tik žmonės, kokiai ideologijai betarnautų, negalėdami jai priešintis ar netgi nuoširdžiai ja tikėdami, vargu ar galima pateisinti pačią ideologiją, kuri dėl įtakos ir valdžios eilinių žmogų nuvertina iki mechaniško sraigtelio ir netgi pasisavina jo gyvybę.

Ir kaip slogu ir baisu bebūtų, matant tokias laidas, kur ant žuvusiųjų ir gynusiųjų savo laisvę drabstomi purvai, kur žudikai ir demagogai apsimeta ekspertais ir žinovais, žinančiais „tikrąją tiesą“, yra vienas ir teigiamas dalykas. Pamatai, kokioje kreivų veidrodžių karalystėje buvo gyventa, kiek būta melo ir neapykantos. Todėl vargu ar laisvas žmogus norėtų grįžti į tokią karalystę, kokiais iškilmingais paradais ji besistengtų įrodyti besanti didi ir galinga.

Ji nėra nei didi, nei galinga, toji melo karalystė. Ji – liūdna ir baisi, griūvanti ir pūvanti po savo paradiniu munduru.

Nežinau, kokią įtaką tokios laidos daro Rusijos žmonių sąmonei, tačiau mums, lietuviams, buvusiems šalia tankų traiškomų žmonių ir viską mačiusių, nėra jokio pagrindo netikėti savo akimis. Toks laisvės aukų išniekinimas ir valstybės puolimas turėtų mus suvienyti ir sutelkti. Nes čia yra riba, kurios nebegalima peržengti. Peržengusieji atsiduria ten, iš kur galbūt niekada ir neišėjo – kalėjimo kameroje, kurios grotos visados užstos dienos šviesą.

Antanas Čerpė

Antano Sutkaus nuotr.

Kalnas

Vingiuodamas, į kalną kilo takas
mažai kieno bevaikštomas. Žolė
lyg vesdama, lyg rodydama kelią,
uždusus bėgo prieš akis, trumpam
prie kokio kupsto stabteldama – tarsi
nutarus atsikvėpt. Tada keleivis
į slėnį žvelgdavo. Ir liūdesys,
ir nuovargis apniaukdavo jo veidą.
Atsiminimai glaustėsi prie jo
lyg didesni ar mažesni krūmokšniai.
Erškėtrožės spyglis, palietęs ranką,
ją ligi kraujo įdrėskė. Keleivis
nulaižė kraują ir ilgai galvojo,
ką primena jo skonis. Užsimerkė.
Paskui iš lėto ėmė leistis. Kalnas
tarytum stūmė nuo savęs. Žemyn.

Justinas Marcinkevičius

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Antanas Čerpė. Gyvenimas kalėjimo kameroje • **2-as psl. Eglė Kačkutė.** Praeitis, kuri atsimena rytojų • **3-as psl. Leonardas Gutauskas.** Portretas. Novelė • **4-as psl. L. Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Atgaivintas Lietuvos trio/ Modernaus danų meno paroda • **5-as psl. A. Stasiulevičius.** Naujausioje monografijoje – Australijos lietuvis/ **Živilė Bilaišytė.** Rudens barbarai • **6-as psl. Algis Vaškevičius.** Parodos Kristijonui Donelaičiui • **7-as psl. S. Abromavičius.** Kaune pristatyta J. Statkutės de Rosales knyga • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Dianos Šarakauskaitės poezija • Birutei Pūkelevičiūtei – 90SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas 2013 metų IV ketvirčiui suteikė 12,950 Lt paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Praeitis, kuri atsimena rytojų

Eglė Kačkutė

Maps of Memory. Trauma Identity and Exile in Deportation Memoirs from the Baltic States, Violeta Davoliūtė, Tomas Balkelis, sud., Vilnius: Institute of Lithuanian Literature and Folklore, 2012

Pirmasis mano prenumeruojamas laikraštis buvo „Lietuvos pionierius“, nors neatsimenu, nei kaip jis vėliau vadinosi, nei apie ką jame buvo rašoma, tačiau ryškiai atsimenu saulėtą popietę (esu tikra, sekmadienio) prie raudono vaikiško rašomojo stalo su prieš akis paklotu laikraščiu, kurio parašėte gyvulinio vagono piešinėlis, skaitant mušantį karštį, tvilksinčius smilksnius ir į veidą plūstantį kraują. Pirmuosius tremtinių prisiminimus perskaičiau „Lietuvos pionierių“, kuris taip jau nebesivadino. Kitame kambaryje nespaltotas televizorius rodė žymių Lietuvos poetų ir intelektualų beveik skanduojamas eiles neįtikėtinais miniai žmonių.

2011 metais Šveicarijoje rengiant aštuoniasdešimtųjų trėmimų metinių minėjimą vėl perskaičiau tremtinių prisiminimų rinkinį „Amžino įšalo Žemėje“ ir ėmiau galvoti, kad masinė šiuolaikinė emigracija iš Lietuvos yra tvariai susijusi su toje knygoje aprašomais įvykiais, nors ir negaliu paaiškinti, kaip ir kodėl. Žinau tik tai, kad šiuolaikinė Lietuvos visuomenė (ir Lietuvoje, ir emigracijoje) yra traumos visuomenė ir tai, kad iki galo neišsiaiškinus, neperpratus ir nesuvokus, kas tuomet įvyko, kaip tai vyko, kaip tai susiję su kitais to meto Lietuvos ir pasaulio įvykiais, ne tik kad liksime nesuvokę kažko esminio apie save, bet ir nelabai galėsime visaverčiai gyventi toliau. Šiuo metu Europoje klestinčios atminties studijos nepaliaujamai ir vis naujai teigia, kad atmintis iš tiesų yra ateitis, kad, neįprasminusios kolektyvinės praeities, nei visuomenės, nei individai negali prasmingai investuoti į savo ateitį.

Violetos Davoliūtės ir Tomo Balkelio sudarytas straipsnių rinkinys anglų kalba „Atminties žemėlapiai: trauma, tapatybė ir tremtis Baltijos šalių tremtinių prisiminimuose“ (*Maps of Memory. Trauma Identity and Exile in Deportation Memoirs from the Baltic States*) yra labai vykusi pastanga paanalizuoti praeitį dabarties ir ateities perspektyvoje ir sava laikis kvietimas pakviesti skaitytojus apie tai pamąstyti. Nors rinkinį sudaro 2012 metais Lietuvos literatūros ir tautosakos institute vykusios konferencijos „Atminties žemėlapiai: trauma, tapatybė ir tremtis Gulago tremtinių liudijimuose“ pranešimų pagrindu parengti moksliniai straipsniai, knygos stilius pasakojamasis ir stebėtinai prieinamas eiliniam skaitytojui. Knyga perskaičiau vienu ypu, su dideliu įdomumu ir net malonumu. Manau, kad čia svarbų vaidmenį vaidina ir tai, jog ji parašyta gražia, lengvai akademine, tačiau daugiau tiesiog gera pasakojamąja proza. Akademiniams publikacijoms būdingas neišvengiamas teorijos figūravimas nė kiek neapkrauna teksto ir organiškai įsilieja į jo visumą.

1945–1953 metais iš Lietuvos ištremta daugiau nei 118,000 žmonių, iš jų 32,000 vaikų

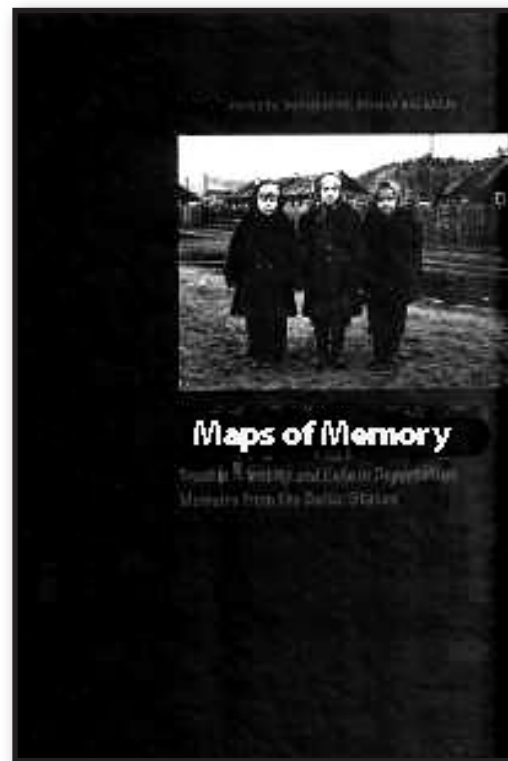
Vienas didžiausių knygos privalumų yra tas, kad ji supažindina su visu sovietinio GULAG'o tyrimų lauku, įveda į šiuolaikinį intelektualinį diskursą apie sovietines represijas ir jų refleksijas skirtinguose kontekstuose. Pavadinime nurodoma, kad knygoje nagrinėjama ne tik Lietuvos, bet ir kitų Baltijos šalių trėmimų patirtis, tačiau joje daroma kur kas daugiau be to, kad kalbama apie kaimyninių Baltijos šalių trėmimus, gana plačiai nušviečiamas ir visas sovietinių represijų tyrimų spektras, platesnis tarptautinis istorinis požiūris į Sovietų Sąjungos trėmimų sistemą, pobūdį ir esmę.

„Iš esmės latvių istorikai ir didžioji dalis plačiosios publikos sovietines represijas suvokia kaip dalį genocido projekto, nukreipto prieš latvių tautą. Sovietologai nesutinka. Jie atkreipia dėmesį į GULAG'o bausmes ir administracinį egzilį ir Baltijos šalių trėmimus svarsto platesniame sovietinio teroro bei prievartinio gyventojų perkėlimo kontekste, į kurį patenka panašios akcijos Sovietų Sąjungoje nuo 1920 iki 1930 metų“, rašo Aldis Purs. Panašiu principu įvadiniamie sudarytojų straipsnyje trumpai, bet iškalbingai atskleidžiamas sovietinio teroro ir holokausto ryšys bei tai, kodėl jie jokių būdu negali būti plakami į vieną krūvą ir vadinami tuo pačiu vardu (p. 13), išsamiai paaiškinama nepaprastai plačiai išvystytą holokausto, traumos ir atminties studijų reikšmė GULAG'o tyrimams, o vėliau tekste naudojami, aukščiau cituoti iškalbingi žodžio „trėmimai“ sinonimai: „administracinis egzodas“ (*administrative exile*) ir „prievartinis perkėlimas“ (*forced displacement*) suteikia ne tik leksinę, bet ir semantinę distanciją su pažįstama medžiaga ir priverčia į ją pažiūrėti kitu rakursu, gali būti produktyvesniu ir savotiškai terapiniu.

Naudojantis šiuo metu Vakarų akademiniame erdvėje populiariais ir paveikiais tyrimų metodais, atskleidžiama ir iki šiol nematoma, tylioji, privočioji, žmogiškoji trėmimų istorijos bei prisiminimų apie juos pusė. Joje nagrinėjama atskirų tremtinių grupių vaikų, moterų, vyrų patirtis. Tomo Balkelio straipsnyje kalbama apie tremtinius vaikus, tai, kodėl jie veikė kaip atskira grupė: ėjo į mokyklą ir taip labiau nei suaugę integravosi į vietos bendruomenę, jų tėvams susirgus arba mirus, jiems tekdavo rūpintis kitais šeimos nariais. Beprecedentinėse ir, atrodo, nepakeliamose situacijose atsidūrę vaikai gyveno remdamiesi ideologinių paradoksų nepažįtančia patirtimi bei išlikimo instinktu paremta logika, tokiu būdu savotiškai pasipriešindami esamai tvarkai ir neretai sistemos asmenis atsukdavę prieš ją pačią. Jų išlikimo strategijos išties vertos dėmesio.

Dalia Leinartė nagrinėja lyčių vaidmenų pasiskirstymą tremtyje. Ji teigia, kad nepaisant to, jog vyrai ir moterys tremtyje dažniausiai buvę atskirti, Lietuvoje dominavę lyčių vaidmenų modeliai kartu su gyventojais persikėlė nepakitę. Moterys neretai savo pačių gyvybių sąskaita rūpinosi nuo jų atskirtais vyrais siųsdavusios ne tik palaikančius laiškus, bet ir maisto siuntinius ir buvusios apskritai atsparesnės visus ištikusios egzistencinės katastrofos akivaizdoje. Tuo tarpu vyrai tremtinių atsiminimuose iškyla kaip nuolat verkianti tremtinių grupė: „Vyrų atsiminimuose nepalyginti daugiau kalbama apie ašaras, nuolatinę gėlą ir alkį“ (p. 83). Kita vertus, panašu, kad abiems lytims tremtyje sunkiausia buvo susitaikyti būtent su lyčių suniveliavimu. Dovilės Budrytės straipsnyje, kuriame nagrinėjami dviejų buvusių partizanų žodiniai prisiminimai, pabėžiama, kad nors miške abi moterys atlikusios pagalbinis (gal ir pavojingesnius, tačiau galios požiūriu menkesnius vaidmenis), sovietų rankose šie lyčių skirtumai išnykę ir jos buvusios kankinamos taip pat žiauriai kaip vyrai.

Kitas esminis knygos privalumas yra tas, kad joje nagrinėjama tremties me-

muarų, jų recepcijos ir dabarties arba netolimos praeities ryšys. Šiuo požiūriu be galo įdomus programiniu laikytinas Violetos Davoliūtės straipsnis, kuriame pateikiama intriguojanti ir puikiai teoriškai pagrįsta tremties memuarų bei visuotinio Atgimimo Sąjūdžio jungtis, paaiškinanti, kaip ir koku pagrindu itin socialiai susiskaldžiusi tuometinės Lietuvos visuomenė sugebėjo keliems metams susivienyti ir iškovoti nepriklausomybę. Toliau sekant Davoliūtės mintį, galima svarstyti apie tai, kodėl po nepriklausomybės atkūrimo vienybės dvasia taip greitai sutirpo ir visuomenė vėl ir dar labiau susiskaldė bei pasuko tolesne, dabar jau savanoriško visuotinio žmonių perkėlimo kryptimi.

Kadangi šiuolaikiniai valstybiniai Lietuvos (pasirodo, ne tik Lietuvos, bet ir kitų Baltijos šalių) muziejai dažnai sulaukia pagrįstos kritikos dėl to, ką ir kaip eksponuoja ir to, kad neva jų ekspozicijos atspindi oficialiąją valstybės politiką, Eglės Rindzevičiūtės ir Aro Velmet šiuolaikinės muziejinių kystės realijų analizės itin sava laikės, informatyvos ir skatinančios daug ką perversinti. Jose teigiama, kad muziejų fondai sudaromi ne pagal valstybės programas ar ideologiją, o pagal kitus ir, tiesą sakant, netikėtus principus bei logiką. Šie du straipsniai ypač įdomūs žmonėms, kurie Lietuvoje lankosi ne tik kaip svečiai, bet ir savotiški turistai arba neformalių, dažniausiai draugų ar giminaičių, grupių po Lietuvą ir kitas Baltijos šalis vadovai.

Knygos pabaigoje pateikiami du jaudinantys autobiografiniai tekstai. Knygos skaitymo malonumą padidina ir tai, kad joje gausu netikėtų etnografinių detalių ne tik apie tremtinius ir jų buitį Sibire, bet ir apie sovietinį gyvenimą Lietuvoje. Dauguma knygos autorių žmonės, vaikystėje ir paauglystėje skaitę „Lietuvos pionierių“, pirmuosius tremtinių prisiminimus perskaitę emociškai, jei ir su ideologine sąmone, tai tikrai dar neturėdami reikalingos intelektualinės distancijos, o vėliau studijavę ne tik naujausius istorijos tyrimų metodus, bet ir mokęsi kritinio bei analitinio mąstymo. Ši knyga – tai šviežias, naujas ir intriguojantis požiūris į, atrodo, iki skausmo pažįstamą medžiagą. Pritariu Rytų Europos studijų specialistui Richardui Mole, kuris sako, kad ši „įtraukianti knyga turėtų būti skaitoma plačiai.“ □

KNYGĄ ĮSIGYTI GALIMA INTERNETU:

www.patogupirkti.lt/knyga/Maps-of-Memory-Trauma-Identity-and-Exile-in-Deportation-Memoirs-from-the-Baltic-States.html

<http://humanitas.lt/?sbook=Davoli%C5%ABt%C4%97&aspftrl=&asptl=&ascascat=0&aspub=&aslang=0&asy=Truputį išplėstas knygos variantas pasirodys Central European University Press ir bus platinamas www.amazon.com>

Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius, Lietuva tel.: 2621943, faks.: 2616254, direk@liti.lt

Knygyne „Akademine knyga“ <http://humanitas.lt/knygy-nai/akademine-knyga-vilniuje>

Mariaus Abramavičiaus nuotr.

PORTRETAS

NOVELĖ

Leonardas Gutasukas

Amžius: seniui galėtų duoti penkiasdešimt, bet nedaug suklystum taręs, kad jis jau septyniasdešimties, nes nuo taburetės keliasi į stalą remdamasis rankomis, padūsaudamas, tarsi visa jam būtų įsiėdę iki gyvo kaulo.

Akys: siauros, šviesiai pilkos su juodais krisleliais, tarsi išblukusios, arba prieštotos dulkių pernykščio sniego, o gal ir lauko žolių žiedadulkių, nebijančios žvelgti tiesiai į vidudienio saulę; naktį matančios gal aštriau nei dieną.

Veidas: sakytum, pridengtas tankiu voratinkliu, bet tai tik daugybė skersų, išilgų ir įstrižų raukšlelių, tarp kurių tūno viso gyvenimo suodžiai; nuo kairės akies iki apatinio žandikaulio – randas, gal peilio, o gal ir dalgio palikta žymė, iš jos matyti, kad jaunystėje vyras buvo pasiutęs ir greitas kibit į atlapus; skruostai įkrite, apžėlę žilai rausvais šeriais; ausys kaip varnalėšų lapai, seniui kramtant jos kruta; didelė kumpa nosis, kažkada sulaužyta, tad pakrypus į dešinę, viena šnervė bemaž suplota ir orą traukia švoksdama; kakta palei plaukų kraštą – balta, lyg atgremžta žaliu šarmu.

Kaklas: ilgas kaip kalakuto, tik juodai rudas, tarytum apvyniotas niekada nevelėta skara, numegzta iš storų vilnionių siūlų – tokios gilios raukšlės; Adomo obuolys kriaušės dydžio, šokinėjantis it motoro stūmoklis, ypač seniui geriant vandenį tiesiai iš kibiro.

Pečiai: atrodo, kad ant jų uždėti naščiai, pridengti senu, sulopytu, gal dar prieškario laikų švarku. Pro duris senis žengia skersas ir vis vien dažnai savo kaulą trenkia į staktą.

Kupra: gimęs tiesus ir sveikas, ją prigyveno prieš dvidešimt metų taisydamas tvarto stogą – paslydęs dėjosi ant nugaros į kietą molį ir atsigaivalojęs pakilo jau su tuo kauburiu, tad šiandien galima pagalvoti, kad po švarku pakištas kažkoks kampuotas kietas daiktas; kuprą amžinai niežti, todėl senis kaip kuilyls dažnai trinasi į namo kampą ar į atšlaime džiūstančios blindės kamieną – tada jo lūpos čepsi iš malonumo.

Rankos: labai ilgos, siekia kelius, šeriuoti pirš-

tai išklaipyti, panašūs į šaknis, vis dėlto jais žmogus geba sugraibyti ant aslos nukritusį degtuką, siūdamas prie kelnių lopą – adatą, ir pakelti netyčia ant miestelio grindinio kieno nors pamestą kapeiką.

Kojos: išlinkusios į šalis nuo šakumo, tad kuprius žergloja krypuodamas į šonus; pėdos nei meškos letenos, jei ne amžinų kaliošų paliktos žymės sniege ar smėlyje, tai nesuprastum, kad praeita žmogaus; keliais, tarsi kalvės žnyplėmis, senis sugniaužia kuilį ir dviem peilio judesiais išrėžia paučius. Netoliese pasimaišęs veterinorius juos būtinai išsikeptų, bet žmogėnas mėsgalius numeta šuniui; išleisdamas orą, senis sudrebina nedidelių langų stiklus, o nuo obels šakų nukrinta sniegas, ypač jeigu užmiega gerai įgėręs. Kuprius guli tik ant šono neaukštoje, paties susikaltoje lovoje ant maišine drobe aptrauktų šiaudų, užsikloja iš senų skudurų susiūtu, nežinia, iš kokios geraširdės davatkėlės gautu apklotu, galvą padėjęs ant pajuodusios, šieno prikimštos pagalvės. Visada su kepure. Skiautiny trumpokas, tad nuo pasaulio pradžios nemazgotų kojų pirštai styro kaip vėžio žnyplės ir per miegus kruta, sakytum, senis sapnuotų, kad stengiasi sugriebti upelio žvirgždais sprunkantį gružlį ar eitų siauru lieptu į dangų, pirštų čiuptuvais kas žingsnis tikrinamas lentos kraštą.

Šalia lovos ant kone visiškai nusišėrusio lapino kailio snaudžia šuva, vardu Arganas, vokiečių aviganiai ir kiemsargio mišrūnas. Senis šį didžiulį padarą vadina savo angelu sargu, nes jis du kartus akiai nusigėrusį savo šeimininką yra ištraukęs iš plonu ledu užtrauktos upės įlankos ir iš pilno vandens pakelės griovio. Ši juodakailė sulaukėjęs būtybė visada miega tik vieną akį primerkus. Senųjų raštų mėgėjui galėtų priminti senovės airių sagą, kurioje veršio dydžio šuva, vardu Juodasis iš Machos, iš senosios Airijos sostinės, buvo vertas tūkstančio jaučių ir dukart tiek telyčių. Skaitęs šią sagą turėtų prisiminti, kaip Juodasis iš Machos išsikirto dantimis į priešo vežėčių ieną ir nepaleido jos net tada, kai buvo perkirstas kovos kirviu, – taip ir nulėkė laukais kone pasiutę žirgai, vis pašnairuodami į juodą žvėries galvą, tarsi suaugusią su ienos medžiu...

Nors senio Arganas gal net vienos telyčaitės

nevertas, bet, baisiais dantimis išikirtęs į sprunkančio lapino koją, paleidžia ją tik gražiai, mandagiai, švelniai kuprius prašomas. Kitaip nei šautuvo vamzdžiu, nei peiliu tų žandikaulių neatrakinsi. Senio švelnumo pamalonintas, jis pats paleidžia perkastą, tik ant odos skiaučių besilaikančią ugniaplaukio koją.

Miestelio žmonės kuprius vengia. Jis ir ne-linkęs į jokias artimas bičiulystes. Tuos kelis žodžius jis pasako šuniui, matyt, kad neužmirštų žmonių kalbos. Tiesa, lovos galvūgalyje po apmusijusiu stiklu kaba senutės nuotrauka, prieš kurią jis retkarčiais atsiklaupia ir gaudžiu balsu maldauja: „Mámu, mámu, dovanok!“ Už ką jis prašo atleidimo, nežino net jo angelas sargas.

Čia galėtume tik spėlioti. Gal už tai, kad taip žiauriai geria, kad viską pragėrė, net paskutinius, dar gerus amžiną atilsį tėvo kailinius, tą vienintelį padorų drabužį, motinos paliktus patalus, dar iš dvaro laikų užsilikusį veidrodį (senio tėvas dvare tarnavęs ūkvedžiu), audimo stovus, karvę, vežimą – arklį prapylė dar motinai gyvai esant. O gal prašo dovanoti už tai, kad šaudo miegančius zuikius?

Dar turėtume paminėti tą, į jokią kitą nepanašų, senio kambario kvapą: degtinės, vyno, žvėrių kailių, neplautų, prirūgusių indų, svogūnų, silkės, suplėkusių šiaudų dvelksmo ir pelėsio kvapų mišinį, nuo kurio užėjusiam žmogui atima ne tik uoslę, bet ir amą, ir svečias stengiasi pokalbį pratęsti kieme. Bet kuprius savo sulaužyta nosimi, matyt, nieko neužuodžia, nes jeigu užuostų, tai Arganą varytų šalin, kai šuva, lapės žarnų prisirijęs, nesivaržydamas naikina paskutinius kiek švaresnio oro likučius. Galėtume pajuokauti: du, vienas kitą puikiai suprantantys senberniai bezdaliai...

Dar neišaušęs senis nusikabina nuo sienos vienavamzdį, iš šėpos stalčiaus į švarko kišenės susipila šovinius ir išeina. Šuva net nepajuda – supranta, kad šį rytą kupriui jo pagalbos neprireiks, nes miegantis zuikis – tai ne per krūmynus skuo-džiantis ugninis lapinas.

Krypuodamas su šautuvu ant peties senis pasuka link akmenimis nusėtos lomalės ties upelio vingiu. Eina tarsi nieko neieškodamas, nekraipydamas galvos, tik vienomis žlibėmis sekdamas menkiausią aukštų smilgų judesį. Kaimo žmogui tokia vieta – tik bekrastis akmenynas, bet ne medžiokliui.

Saulė kyla iš už kalvos, lyg iš kalvės žaizdos palengva traukiama pasaga, spigina akis, ir atrodo, kad ne tik zuikio neįžiūrėsi, bet ir už akmens užkliuvęs dėsi kaktą į riedulį. Tačiau, kaip minėta, senio akys saulės nebijo, tik laksto į visas puses ir stebi akmenyną.

Zuikiai, žinoma, dūksta, šokinėja, kelmų būgnelius muša naktį, o švintant suminga. Spalva panašūs į lauko akmenis, jie taikosi prie jų priglusti, su jais susilieti, kad vanagas ar juodvarnis nepastebėtų. Miega jie atmerktomis akimis, bet nieko nemato.

O kuprius žirgluoja per tuos riedulynus, sakytum, žingsniais nuotolį tarp akmenų matuodamas, su tuo savo vienavamzdžiu tikrai panašus į matininką. Ir staiga zuikis tik šast! Šautuvas prie peties! Niekada negaišta prisitaikydamas – priglaudė buožę prie šeriuto skruosto ir nuspaudė gaiduką!

Kiek kartų šauna, tiek zuikių patiesia – tuščiai nėra nei vieno šovinio paleidęs. O kaip jis tuos žvairius nuo akmenų atskiria – paslaptis. Gal tais visa reginčiais siaurais akių plyšeliais zuikio akis pamato – juk akmenys be akių. Gal priešais saulę pilkuojančius auksuojančius zuikio kailio plaukelius įžiūri – neaišku.

Susirinkęs – kitaip ir nepasakysi – tris keturis zuikius, kuprius patraukia į namus. Arganas net nepažvelgia į numestus ant aslos žvėrelius surištomis ausimis. Neverti jo šuniško dėmesio. Tiesa, jei senis nuvirsta ant lovos snūstelt, tai prieina, pakečia koją ir į išvirtusią žvairio žlibę įsvirkščia aštrią, sūrią čiurkšlę, kad pagaliau tie baltuojantys veizolai užsimerkėtų.

Zuikius senis parduoda vaistininkui, klebono gaspadinei ir kolchozo pirmininkui, kuris dažnai kelia triukšmingus balius, svečius iš miesto pamalonindamas žvėriena. Gautus pinigų senis prageria. Vienas, jei neskaiciuotume šalia baro stalelio gulincio šunies, su kuriuo kuprius ir persimeta vienu kitu žodžiu. Tiesa, pinigų pralaka ne visus, už mažesnę dalį išigyja parako, šratų – jeigu tingi pats

Nukelta į 8 psl.

Atgaivintas *Lietuvos trio* – prof. Raimundo Katiliaus atminimui

Lietuvos trio: violančelininkas Vytautas Sondeckis, pianistas Petras Geniušas ir smuikininkas Vilhelmas Čepinskis po koncerto LMA didžiojoje salėje.

Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Lietuvos Muzikos ir Teatro akademijoje pirmasis koncertas ką tik atnaujintoje restauruotoje Didžiojoje salėje skirtas šviesiam atminimui. Jį atliko *Lietuvos trio* – susibėgę draugėn trys garsūs Lietuvoje ir jos vardą visame pasaulyje garsinantys klasikinės muzikos žvaigždės: smuikininkas Vilhelmas Čepinskis, pianistas Petras Geniušas ir violančelininkas Vytautas Sondeckis. Mat prieš tryliką metų to paties pavadinimo ansamblyje smuikavo prof. R. Katilius (kartu su V. Sondeckiu ir P. Geniušu). R. Katilius mirė per koncertą scenoje (Bad Kissingene, Vokietija, griėždamas M. Ravelio *Sonatą smuikui ir fortepijonui* 2000 m. balandžio 4 d.

Atlikėjai, kurie garsūs ir kaip pavieniai solistai, pagal programą atliko tris *Trio*. Pirmiausia – Ludwigo van Beethoveno vidurinysis Trio, įterptas tarp dviejų romantiškų Trio, buvo Anatolijaus Šenderovo *Trio nr. 2, „In memoriam“*, skirtas visiems išėjusiems menininkams. „Jis svarbus emociniu požiūriu, nes jį buvo planuota atlikti su maestro R. Katiliumi, deja, liko neįvykdytas. Tai tarsi sielos kelionė, kelias dangaus link. Kūrinį iš naujo aranžuojom, jautėm, kad Jis kažkokiu būdu dalyvauja šiame vakare... kaip ir premjera – jūsų teismui“, – kalbėjo atlikėjai. Po kūrinio premjeros į sceną pasveikinti muzikantų pakilo ir kompozitorius A. Šenderovas.

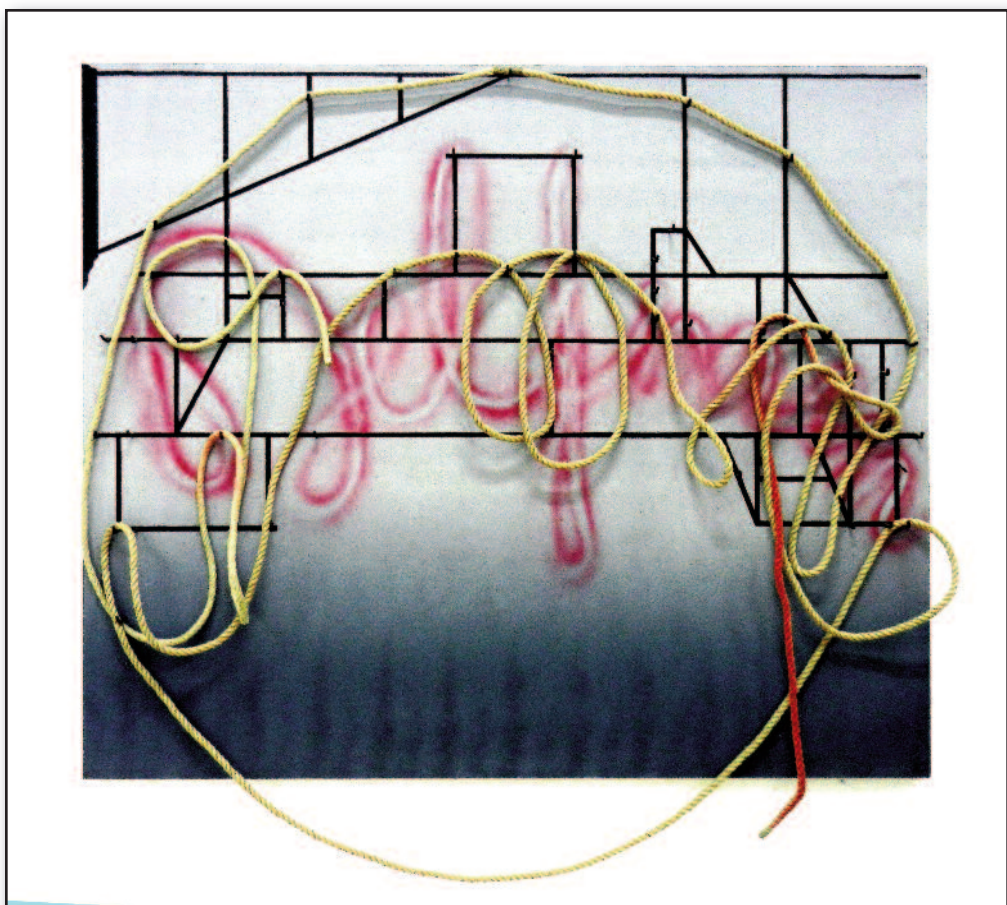
Trečias kūrinys – keturių dalių prieš šimtą metų sukurtas Felixo Mendelssohno *Trio d-moll*, kurį, beje, labai išpopuliarino XX a. smuiko virtuožas Jaša Heifecas (*Jasha Heifetz*). Solistai juokavo, kad jei F. Mendelssohnas gyventų šiandien, būtų rašęs kaip A. Šenderovas...

Žiūrovų plojimai privertė muzikantus kelis syk su gėlėmis sugrįžti į sceną ir bisui atlikti dar keletą neplanuotų kūrinų. „Kai po premjeros taip priima, tai vis norisi groti“, – pasakė vienas iš muzikantų. Jie atliko keletą argentiniečio kompozitoriaus, tango meistro Astoro Piacolos (*Ástor Piazzolla*) kūrinų, vienas iš jų – *Oblivion (Užmarštin)*, kūrinys, pasak P. Geniušo, „be kurio negali egzistuoti nė vienas kamerinis ansamblis“ (1992 m. Piazzolla kūrinys *Oblivion* buvo nominuotas *Grammy* apdovanojimui kaip geriausia instrumentinė kompozicija).

Klausytojams buvo malonu girdėti tikrų profesionalų grojimą: lengvai, virtuoziškai, be įtampos, tarsi žaidžiant profesionalų krepšinį: būdami visiškai skirtingos asmenybės, sinchroniškai jautė vienas kitą. Pasak P. Geniušo, jie turi ir nemažai panašumų – „tai meilė muzikai, Lietuvai, tarptautinė muzikavimo patirtis bei šimtaprocentinis atsidavimas savo profesijai neapsiribojant tik savo instrumento pažinimu“.

Dar vienas sutapimas: po koncerto jie vienas kitą apkabino taip, kaip apkabina dėkodami už tikrą komandinį žaidimą susižaidę žaidėjai.

P.S. Vytautas Sondeckis 2001 m. JAV klasikinės muzikos radijo stoties KDRC buvo paskelbtas vienu iš 30-ties geriausių jaunųjų pasaulio atlikėjų. □

Marie Soendergaard Lolk. Untitled, 2011. Akrilas, lynas ir vyns

Modernaus danų meno paroda *Interrelations / Sąryšiai*

Vilniaus dailės akademijos galerijoje „Titanikas“ Danijos sosto įpėdinio princo Frederiko VIII vizito į Lietuvą proga atidaryta Danijos šiuolaikinės dailės paroda *Interrelations / Sąryšiai*

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Jaunųjų menininkų (visi yra baigę Danijos Karališkąją akademiją Kopenhagoje) kūriniai labai įvairūs: tai tapyba, skulptūra, grafika, taip pat ir instaliacijos, medijų menas, performansas. Parodą surengė Danijos Karalystės ambasada Lietuvoje, jos kuratorius – Henrik B. Andersen. Parodos menininkai: AV-PD (*Aslac Vibaek ir Peter Doessing*), Marie Koelbaek Iversen, Lea Porsager, Troels Sandegaard, Tove Storch ir Marie Soendergaard Lolk kitą dieną pakvietė į seminarą VDA Dizaino inovacijų centro auditorijoje, kurioje aptarė savo kūrinių patirtis ir idėjas.

„Autoriams būdinga traktuoti meną kaip tarpininką su tikrove, išreikšti skirtingas pozicijas, jų kūriniai žymi nuorodas į įvairius meninius reiškinius pradedant nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio avangardo iki pat šių dienų meno praktikų, apimančių minimalizmą, konceptualizmą ir performansą. Menininkams nesvetimas eksperimentas ir tyrimo požiūris naudojant menines raiškos priemones bei technologijas, taip pat nuorodos į tikrovės ir kultūros pasaulį su jiems būdingomis laiko, fizinėmis ir semiotinėmis savybėmis. Pagrindinis jų kūrinių bruožas – sukurti ryšius ir dialogą su kitomis meninėmis patirtimis, žino-

Jo Karališkoji Didenybė Danijos kronprincas Frederikas VIII (ketvirtas iš k.) su jį lydinčia svita apžiūri parodą *Interrelations/Sąryšiai* VDA galerijoje „Titanikas“

momis iš šiuolaikinės meno istorijos, bet kartu siekiant ir bendravimo su kūrinių žiūrovais bei ryšio su ekspozicine erdve. Vadinas, „vidinis“ ir „išorinis“ ryšiai susijungia viename žodyje „sąryšiai“, – rašoma parodos anotacijoje. Paroda veiks iki lapkričio mėn. 2 dienos.

Jo Karališkoji Didenybė Danijos kronprincas Frederikas VIII su vizitu Lietuvoje lankosi antrą kartą. Per tris dienas jo dienotvarkė buvo gana įvairi: be oficialių ir verslo susitikimų, jis taip pat lankėsi Vytauto Kasiulio dailės muziejuje, Valdovų rūmuose, atidarė NDG galerijoje Danijos ir Lietuvos verslo forumą, nemažai bendravo su Lietuvos vaikais (juk pats yra keturių atžalų tėtis), trečią dieną *Danske* banke paskelbė finansinio raštingumo moksleiviams pradžią, su Vilniaus miesto meru ir kitais garbingais svečiais važinėjo dviračiais po Vilniaus senamiestį (dviratis yra Danijos simbolis), ketvirtą dieną *Panoramoje* su ambasadoriumi atidarė danų dienas ir fotografijų parodą, pradėjo Lego renginį – varžybas, apžiūrėjo vaikų piešinių parodą. Bendraudamas su Lietuvos vaikais, princas pabrėžė, kad labai svarbu mylėti savo šalį ir didžiuotis ja. □

Tradicine „Švyturio“ alaus kolekcija buvo vaišinami visi parodos lankytojai.

NAUJAUSIOJE MONOGRAFIJOJE – AUSTRALIJOS LIETUVIS

Aloyzas Stasiulevičius

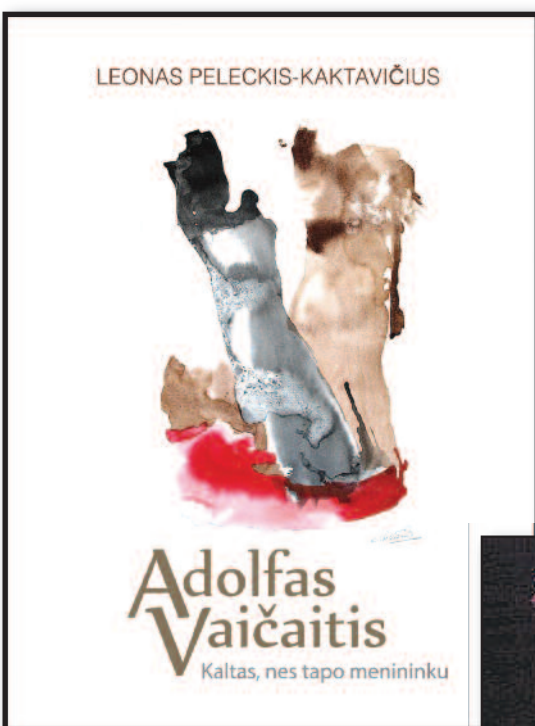
Išeivijos menininkų kūryba jau dvidešimt metų iš visų pasaulio kampelių keliauja namo – Lietuvon. Anot Justino Marcinkevičiaus, išeivijos kūrybos sugižimas ne vienu atveju yra išganingas, jis gelbsti mus, užlopo mumyse nevilties ir pykčio duobes, žadina mintį, kad kultūros tikslas ir sie-

tas, Eva Kubbos, Ieva Pocius, Henry Šalkauskas, Algirdas Šimkūnas, Leonas Urbonas, Teisutis Zikaras. Ten pirmą kartą pamačiau ir Adolfo Vaičaičio, taip pat baigusio Kauno meno mokyklą, grafikos darbus – labai efektingus, laisvus („Jūratė ir Kastytis“, „Užgavėnės“, „Šokis“).

Leono Peleckio-Kaktavičiaus knygą apie A. Vaičaitį sudaro autoriaus pokalbiai su dailininku, autoriaus komentarai, pagrįsti nuodugniai išnagrinėtu kontekstu, kruopščiai išstudijuota archyvine medžiaga, straipsniais, kūrybos vertinimais.

Labai kantriai, metai po metų, L. Peleckis-Kaktavičius susitikinėjo, kalbino, provokavo, užrašinėjo dailininko, nuo 1999 m. vasaras praleidžiančio Lietuvoje, mintis. L. Peleckis-Kaktavičius dailininko kūrybą visuomenei pristatė ir gyvai – kuravo jo parodą Šiaulių dailės galerijoje.

Knygoje A. Vaičaitis atskleidžiamas ne tik kaip me-

kinys vis dėlto yra santarvė. (Justinas Marcinkevičius. *Dienoraščiai ir datos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2011).

Prie šio grįžimo prisideda ir Šiauliuose gyvenantis rašytojas, literatūros almanacho „Varpai“ redaktorius, eseistas, kultūros istorikas Leonas Peleckis-Kaktavičius, parašęs monografijas apie rašytojus Kazimierą Barėną (2005), Jurgį Jankų (2008), Vytautą Alantą (2009).

Neseniai autorius ėmėsi rašyti ir apie dailininkus – 2011 m. išleista biografinė monografija apie išeivijos tapytoją Juozą Bagdoną, o naujausia rašytojo monografija (2013) pristato Australijos lietuvių grafiką, knygų iliustratorių, tapytoją, ekslibrisų kūrėją Adolfą Vaičaitį.

Australijos lietuvių dailės gyvenimas mums, likusiems Lietuvoje, ilgą laiką buvo mažiau žinomas, nei Amerikos ar Paryžiaus dailė. Pirmąją galimybę pamatyti Australijos lietuvių dailininkų kūrybą Lietuvoje 1994 m. mums suteikė menotyrininkė dr. Genovaitė Kazokienė, padovanojusi Lietuvos dailės muziejui savo surinktą Australijos lietuvių dailininkų kolekciją – 277 kūrinius. Juos G. Kazokienė surinko iš Australijos muziejų, kurie atidarė savo fondus ir ėmė pardavinėti emigrantų darbus.

Su atokauso kontinento lietuvių kūryba susipažindavome per meno albumus. Mane pasiekė Sydnejuje 1967 m. išleistas albumas „Eleven Lithuanian artists in Australia“. Jį 1975 m. padovanojo Eglė Žižytė, VU Lituanistikos kursų klausytoja iš Australijos. Toje knygoje publikuoti pačių aktyviausių Australijos dailininkų darbai. Tai Kauno meno mokyklos absolventai Vladas Meškėnas, Vytas Šerelis, Vaclovas Ratas, taip pat Vincas Joman-

Adolfas Vaičaitis. Be pavadinimo. Mišri technika, 1999

nininkas, bet ir kaip teoretikas – jo atsakymai į monografijos autoriaus klausimus apie dailę labai profesionalūs, taiklūs. Ypatingai jautriai parašytas skyrius apie artimiausią dailininko aplinką, jo dukrą Jolantą Vaičaitytę, deja, anksti išėjusią. Dukra, studijavusi Toronto, Quebeco, Sorbonos universitetuose filosofiją, psichologiją, o 1978 m., trumpam atvykusi į Vilniaus universiteto Lituanistikos kursą, visam laikui pamilo Lietuvą ir jos liaudies dainas. Ji tapo tikra Lietuvos kultūros ambasadore, daug koncertavo, dainuodama, giedodama senąsias lietuvių liaudies dainas.

Knygose apie dailininkus visada norisi matyti daugiau kūrybos pavyzdžių, darbų reprodukcijų, tačiau tokius norus dažnai riboja knygos biudžetas. Šioje knygoje publikuota nemažai darbų – juodai baltos grafikos atspaudų, spalvotų akvarelių ir abstrakčių kompozicijų.

Ši monografija ne tik supažindina su dailininko A. Vaičaičio asmenybe ir kūryba, bet ir leidžia pažvelgti į mums mažiau žinomą Australijos žemyne kūrusių dailininkų meno pasaulį. □

ŽIVILĖ BILAIŠYTĖ RUDENS BARBARAI

*Vakar, patykoję iš pasaly,
rudens barbarai užėmė šalį.
Mes nebuvom įspėti. Mus migdė
pavėluota tingi tvankuma.
O naktį mums vėl ir vėl sapnavos
vėjo vejami lapai ir nykūs aidai
rudeninės laukinės dainos.
Tai tą naktį zovada įlėkė barbarai
viesuliniais žirgais.
Rytą mes žiūrėjom, bejėgiai,
kaip žėrėjo sode ir miškų pakraščiais
triumfališkos barbarų vėliavos —
ataustos auksu, nulietos burgundišku
vynu kaip krauju, taškuotos,
lyg leopardų kailiai.
Mums rodės: pats sodas klajoklių
įstrižom kaip katės akimis
žvelgia tiesiai į sunerimusias širdis,
skelbia vasarai, medžiams ir mums
puošnią mirtį, lyg prisikėlimą,
ir lieja į sielą lygiom dalim
viltį ir sopulį.
Sutemoj mes nekūrėm ugnies,
nežibinom žiburių:
nuplieskė mus atšvaitais
barbarų plėšrūs laužai.
Per naktį draskė audra
klaikų klajoklių juoką, jų raudą,
jų svaigią dainą, supintą
iš nykumos ir laukinio džiugesio.
Naktį gaudė kaip varpas
nuo ažuolų nudraskomas varis,
pildės plėšikų maišai
klevų šilkais ir aksomais,
beržų auksinėm monetom
su jose iškaltais paskutiniais
vasaros spinduliais.
Rytą mes matėm, bejėgiai:
dreba miškas pajuodusiais griaučiais.
Rauda nunuogintos guobos
ir jų seserys jaunos – sedulos.
Tuščias kelias šaukia mus keltis ir eit.
Bet sušalusios liepos be lapų —
lyg be lūpų — nesudeda dangui maldos.
Barbarų vėl nė ženklų.
Tik žinojom: žiemos giliomis naktimis,
suspurdusiom širdimis nubudę,
mes ilgai neatsiklausysim,
kai vėjai kaip vėliavas neš po langais
atplaišas jų svaigios, sudraskytos dainos.*

Aidai, 1983 m. Nr.1, sausis-vasaris

Artėjant Kristijono Donelaičio jubiliejui – jam skirtos parodos Lietuvoje ir Rusijoje

Algis Vaškevičius

Vis mažiau laiko lieka iki 2014 metų sausio 1-osios, kai bus minimos lietuvių grožinės literatūros pradininko, poemos „Metai“ autoriaus Kristijono Donelaičio (1714–1780) 300-osios gimimo metinės. Lietuvos Respublikos Seimas visus 2014 metus yra paskelbęs K. Donelaičio metais, o jam skirti renginiai vyksta ir visus šiuos metus. Artėjant jubiliejinei datai, jų vis daugėja ir dar daugės.

Pirmosiomis spalio dienomis Lietuvos Respublikos Seimo III rūmų parodų galerijoje pristatyta tarptautinio tapybos plenero, vykusio 2013 m. gegužės 23 – birželio 2 dienomis Tolminkiemyje ir Valtarkiemyje, paroda, skirta Kristijono Donelaičio 300-osioms gimimo metinėms paminėti. Šią parodą parengė Karaliaučiaus (Kaliningrado) srities istorijos ir meno muziejus, o jos standuose – menininkų iš Baltarusijos, Vokietijos, Lietuvos, Rusijos, Lenkijos sukurti tapybos darbai.

Kelių šalių menininkai turėjo galimybę dirbti Tolminkiemyje, kur daug metų literatūros klasikas gyveno ir kur sukūrė „Metus“. Čia susirinkę menininkai galėjo pajusti klasiko dvasią ir atskleisti vieno iš gražiausių šio regiono kampelių grožį. Jie kūrė poeto portretus, savaip interpretavo K. Donelaičio poemą „Metai“. Visi šie darbai Seimo rūmuose bus rodomi iki spalio pabaigos.

Didelį dėmesį K. Donelaičio jubiliejui skiria ir Šėduvos krašto sostinė Marijampolė. Čia, skverelyje šalia evangelikų-liuteronų bažnyčios bus pastatytas skulptoriaus Zigmo Buterlevičiaus sukurtas paminklas K. Donelaičiui. Miesto kultūros rūmuose neseniai veikė labai įdomi paroda, kurią taip pat parengė Karaliaučiaus (Kaliningrado) srities istorijos ir meno muziejus bei dailės mokykla ir šios srities kultūros ministerija.

Šioje parodoje buvo galima pamatyti savitus moksleivių darbus, ku-

rie buvo sukurti po jų apsilankymo Tolminkiemyje. Įdomu tai, kad šie moksleiviai yra vietos gyventojai, rusų tautybės jaunimas, tad paroda tik dar kartą patvirtino teiginį, jog menui nėra rasių, tautybių, ideologinių skirtumų, menas brangus ir artimas kiekvienam imlios dvasios žmogui. Moksleivių darbai dar kartą priminė ne tik poemos „Metai“ veiksmą, vaizdus, bet ir poeto požiūrį į gyvenimą, jo moralinį kodeksą.

Ši įdomi paroda prieš kelis mėnesius buvo rodoma Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune, po to Klaipėdoje, o iš Marijampolės ji iškeleliavo ir dabar džiugina Punsko S. Dariaus ir S. Girėno gimnazijos Lenkijoje moksleivius bei mokytojus.

Marijampolės Magdalenos Birutės Stankūnienės menų galerijoje iki spalio pabaigos veikia dar viena didžiajam poetui skirta paroda, kurios tema – K. Donelaičio „Metai“ Lietuvos menininkų grafinėse iliustracijose.

Ši paroda ypatinga keliais aspektais. Vos 50-ties egzempliorių tiražu išleista Vilniaus grafikos meno centro leidinį sudaro žinomiausio K. Donelaičio kūrinio – poemos „Metai“ įkvėptų grafikos estampų originalai, papildyti dailininkų pasirinktomis poemos eilutėmis. Kiekvienas kruopščiai apipavidalintas bei įrištas leidinio egzempliorius – unikalus vienuolikos menininkų ir knygrišio rankų darbo rezultatas, lakoniškai ir neįmantriai perteikiantis poemos eilutes.

Pasak parodos kuratorės Jurgos Minčinauskienės, „Metai“ simboliškai primena su poema susijusią lietuviškos knygos iliustracijos tradiciją. XX amžiuje šis kūrinys buvo iliustruotas garsių lietuvių grafikų – 1938–1939 metais Vytauto Kazimiero Jonyno, o 1956-aisiais – Vytauto Jurskūno medžio raižiniais.

„Naujasis albumas nėra dar vienas „Metų“ leidimas. Svarbiausia čia –

Donelaičio muziejus Tolminkiemyje įkvėpė ne vieną parodos dalyvį.

A. Vaškevičiaus nuotr.

meninėms interpretacijoms atvira mūsų kultūros paveldo refleksija. Daugiausiai klasikinėmis – oforto, sausos adatos ir lino raizinio – technomis atlikti atspaudai ir greta „estampiškai“ giliai į popierių išpaustos „Metų“ eilutės atskleidžia subtilią teksto bei vaizdo dermę, formuoja vientisą albumo struktūrą, liudija neįginčijamą grafikos meno lankstumą bei įtaigumą“, – teigia parodos kuratorė.

Unikalus rankų darbo albumas gražina parodos lankytoją prie vieno meistriškiausių grožinės lietuvių literatūros tekstų, ragina „skaityti“ jį menininkų grafinėse interpretacijose ir giliose poemos tekstų faktūrose, taip iš naujo atrandant savąjį K. Donelaitį. Parodoje pristatoma albumo iliustracijų kolekcija – per 20 įvairiomis technomis atliktų estampų.

K. Donelaitis minimas ne tik Lietuvoje – rugsėjo viduryje Kara-

liaučiaus (Kaliningrado) srities istorijos ir dailės muziejus pirmą kartą pristatė visuomenei dokumentų, gautų iš Slaptojo Prūsijos archyvo Berlyne ir susijusių su K. Donelaičio gyvenimu parodą „Lai mano gyvenimas bus garbingas“.

Devyniasdešimt du XVIII amžiaus dokumentai, laiškai pasakoja apie K. Donelaičio paskyrimą į Stalupėnus bei Tolminkiemį, susirašinėjimą dėl bylos su Tolminkiemio dvarininku, apie ūkinius ir buitinius K. Donelaičio rūpesčius. Dokumentus į rusų kalbą išvertė Kaliningrado srities centrinio archyvo specialistai.

Šios parodos atidaryme dalyvavo Karaliaučiaus rašytojų sąjungos, kultūros fondo, mokyklų, kuriose dėstoma lietuvių kalba ir etnokultūra, moksleiviai. Ją atidarydamas Lietuvos generalinis konsulas Karaliaučiuje Vaclovas Stankūničius sakė, jog šiuo projektu vietos srities istorijos ir dailės muziejus, kuriam priklauso K. Donelaičio

memorialas Tolminkiemyje, prasmingai tęsia ciklą renginių, skirtų artėjančiam Kristijono Donelaičio jubiliejui.

„Unikalių, niekada nepublikuotų dokumentų pateikimas visuomenei bei tyrinėtojams leis dar geriau pažinti Kristijono Donelaičio asmenybę, jo gyvenimą ir aplinką“, – sakė generalinis konsulas ir pakvietė muziejų šią parodą pristatyti ir Lietuvoje. □

M.B. Stankūnienės galerijoje Marijampolėje – grafikos darbuose įamžinti „Metai“

Kaune pristatyta Jūratės Statkutės de Rosales knyga

Stanislovas Abromavičius

„Kultūros“ skaitytojams pateikiame dar vieną straipsnį apie daug dėmesio susilaukusią Jūratės Statkutės de Rosales knygą ir jos viešnagę Lietuvoje. Manome, kad šiame straipsnyje, kuris yra tarsi ankstesniųjų „Kultūroje“ skelbtų Lidijos Veličkaitės straipsnių tęsinys, skaitytojai ras naujų įdomių detalių.

Kauniečiai sulaukė svarbios viešnios – pasaulyje plačiai žinomos lietuviškos žurnalistės, rašytojos, baltų istorijos tyrinėtojos, Venesuelos politikos, ekonomikos ir kultūros opozicinio savaitinio žurnalo „Zeta“ vyriausiosios redaktorės, išgarsėjusios baltų priešistorės studijų „Baltų kalbų bruožai Iberų pasaulyje“, „Los Godos“, „Goths and Balts“, „Didžiosios apgavystės“, „Senasis aisčių giminės metraštis“ knygomis. Jos išleistos ispanų, anglų ir lietuvių kalbomis. Viešnia yra apdovanota aukščiausiais Venesuelos bei Karakaso ordinais, taip pat Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi (1996). Jai suteiktas Lietuvos edukologijos universiteto garbės daktarės vardas. Beje, darbas opozicinėje spaudoje turi ir savo problemų. „Zetos“ savininkas dėl persekiojimo turėjo palikti Venesuelą, o Jūratė ir jos bendražygiai susiduria su kasdieniniais sunkumais. Jos namai ir net ji pati ne kartą buvo užpulta, siekiant atitraukti ją nuo leidybos, tačiau dabar jos priešininkai, supratę, kad tai nepadeda, paliko leidėjus ramybėje.

Pasak prof. Eugenijaus Jovaišos, Jūratės knyga „Europos šaknys ir mes, lietuviai“ tarsi pratestų prof. Marijos Gimbutienės „Baltų“ mintis, kur šalia slaviškos ir germaniškos istoriografijos iškeltas baltų istorijos ir kultūros fenomenas. Esmė – įrodymai, koks didžiulis buvo aisčių (vakarų baltų) indėlis formuojantis naujai Europai, jų kovos su Roma ir vaidmuo šios imperijos griūtyje. Prof. hab. dr. Vladas Žulkus dar kategoriškesnis: „Manau, kad autorės tyrimai yra savotiškas šokas Lietuvos istorikams. Deja, mes dar gyvename suspausti tradicinės istorijos sampratos ir tradicijų... Autorės tyrimai tikrai atveria plačius kelius baltų kultūrai pažinti”.

Jūratė Statkutė gimė 1929 metų rugsėjo 29-ąją Kaune. Tėvelis Jonas Statkus buvo Lietuvos saugumo departamento direktorius, kai 1940 metų liepos 6-ąją drauge su Augustinu Povilaičiu ir generolu Kaziu Skuču okupantų buvo sumintas ir išvežtas į Maskvos Butyrkų kalėjimą. Jo žūtis laikas ir kapo vieta nežinoma. (Jis gimė 1904 metais Panevėžio apskrityje, Subačiaus valsčiuje, Gakūnų kaime. Iki 1928 metų studijavo teisės mokslus Prancūzijoje. Grįžęs vadovavo VIDAUS reikalų ministerijos Kriminalinės policijos I (Politiniam) skyriui, iki 1934 metų – Valstybės saugumo departamentui, 1934–1938 metais gyveno Paryžiuje, 1939–1940 metais buvo Tautininkų sąjungos generalinis sekretorius.) Gyvendama su tėveliais Paryžiuje, Jūratė lankė *Victoro Duruy* licėjų, Lietuvoje mokėsi Aukštosios Fredos pradžios mokykloje ir „Aušros“ gimnazijoje. 1941 metų birželį ji su mama ir jaunesne seserimi turėjo būti ištremtos, bet slapstėsi. 1944 metais, būdama penkiolikmetė, su šeima pasitraukė į Vokietiją, vėliau gyveno Paryžiuje, studijavo prancūzų kalbą. 1958 metais atsidūrė Venesueloje, tapo žurnaliste, daug studijavo, kad taptų pasaulinio garso mokslininke, baltų priešistorės tyrinėtoja. Pirmą kartą ji Lietuvą aplankė jau Atgimimo metu, 1998 metais. Šis apsilankymas buvo ketvirtas. Jūratė išaugino penkis sūnus – Luisą, Joną, Šarūną, Rimą ir Saulių, kurie moka mamos gimtąją kalbą, ji turi septynis anūkus, aktyviai dalyvauja Venesuelos lietuvių bendruomenės veikloje, yra atgaivinusi lietuvišką mokyklėlę.

Pasak susitikimą Kauno V. Kudirkos viešojoje bibliotekoje organizavusios Dalios Poškienės, daug kauniečių, svečių iš visos Lietuvos rinkosi į susiti-

LPD pirmininkas Juozas Dingelis ir Jūratė Statkutė de Rosales su XXVII knygos draugijos nariais

kimą su Venesueloje gyvenančia lietuve Jūrate Statkute de Rosales, kurio metu buvo pristatyta naujausia knyga – „Europos šaknys ir mes, lietuviai“ (Vlada, „Vermės leidykla, 2013). Šiame papildytame leidime pirmą kartą skelbiama priešpaskutinė 2-oji „Europos šaknų“ dalis (7–12 skyriai), kurioje aprašomas laikotarpis nuo baltų pajudėjimo iš baltiškų žemių į pietus pirmaisiais mūsų eros amžiais

Susitikime J. Statkutė de Rosales pasidžiaugė šiltu priėmimu, sakė, kad jos pripažinimas Lietuvoje, jos knygos bei filmo atsiradimas ir sklaida nebūtų įvykę, jei prie jų nebūtų aktyviai prisidėjęs Lietuvai pagražinti draugijos pirmininkas Juozas Dingelis. Kalbėjo apie lietuvių kalbos privalumus, kuriuose kiekvienai kalbai būdingas vertybių rūšiavimas lemia tautos būdą. „Kiek universitetų, fa-

kultetų, kiek atsidavusių profesorių ir studentų teks sušaukti į talką, kol bus suvesti į vieną vietą įvairių mokslo sričių darbai – vieni teigimai patvirtins, kiti bus paneigti, ir tuomet tiesa pasirodys tokia, kokia ji iš tikrųjų buvo,” – sakė Jūratė Statkutė de Rosales...

Autore, jos vyrą inžinierių Luisą Rosales sveikino renginio svečias – akademikas prof. Romualdas Grigas, kuris gerai susipažinęs su unikaliomis ir sensacingomis J. Statkutės de Rosales išvalgomis, Kauno m. savivaldybės Vinco Kudirkos viešojoji bibliotekos renginių organizatorė Dalia Poškienė, Lietuvai pagražinti draugijos (LPD) pirmininkas Juozas Dingelis, XXVII knygos mėgėjų draugijos atstovas Albinas Vaičiūnas, Savivaldybės Kultūros ir turizmo skyriaus vyr. specialistė Vida Jasaitytė.

Šiame susitikime viešniai įteiktas LPD medalis „Už nuopelnus Vilniui ir tautai”.

Kiekvienas žmogus turi svajonę. Jūratės svajonė – Lietuvoje atsigulti ant žolės ir žiūrėti į dangų, nes svetur ir žolė kitokia, ir dangus ne toks mėlynas...

Renginio organizatorė Dalia Poškienė patikino, kad Kaune laukiami visi išeivijos mokslininkai, menininkai, tie, kurie turi ką pasakyti, ko mus pamokyti, kuriems ir mes už nuopelnus Lietuvai galime padėkoti. □

Jūratė su tėvais Genovaitė ir Jonu Statkais, 1936

iki Romos paėmimo 410 metais. Tad tada, o ne X ar XI amžiuje prasidėjo lietuvių tautos istorija. Beje, sako autorė, Europoje yra daug medžiagos, tai įrodančios, tačiau XIX–XX amžiuje vieni mokslininkai ją nesidomėjo, kiti nutylėjo ar net klastojo tą medžiagą. Ir kai kurie Lietuvos mokslininkai sutiko Jūratės darbus priešiška, nes tai sugriovė jų tyrinėjimus, pagal kuriuos gauti moksliniai vardai, leistos knygos. Šioje knygoje taip pat skelbiami autorės darbų ir atradimų vertinimai, trumpa gyvenimo ir kūrybos apžvalga. Beje, „Vermės“ leidyklos vadovas Petras Jonušas susitikime pelnė daug padėkos žodžių ir už šimtatomę Lietuvos istorijos ir tradicinės kultūros lokalinių monografių seriją „Lietuvos valsčiai”.

Su dideliu susidomėjimu buvo sutiktas ir tos pačios leidyklos išleistas DVD kasetėse platinamas filmas „Pasišventusi senajai protėvių istorijai ir Lietuvai“ (autorius ir operatorius – Stasys Petkus, scenarijaus autorė – Snieguolė Dovydašienė), kuriame atskleidžiama ne tik mokslininkės J. Statkutės de Rosales biografija, bet ir žinia, jog ji siekia savo darbais įrodyti, kad lietuviai yra didi tauta, o baltų gentys kadaise darė didelę įtaką Europos istorijos raidai. Filmo kūrėjai nukeliavo ir į Venesuelą, kur Jūratė yra žinoma ir gerbiama, bendravo su jos sūnumis, aplankė istorinių šaltinių lobynus.

Iš k.: Jūratė Statkutė de Rosales, LPD pirmininkas Juozas Dingelis ir XXVII knygos draugijos pirmininkė Dalia Poškienė

Kultūros kronika

2013 10 09 – 2013 10 13 Vilniuje vyko „Vilnius Jazz“ – seniausias kasmetinis Vilniaus džiaz festivalis, organizuojamas nuo 1987 m. Tai vienintelis renginys Lietuvoje, kurio programose pagrindinis dėmesys skiriamas įvairiausioms šiuolaikinio džiaz atmainoms. „Vilnius Jazz“ būdingas tam tikras radikalumas, ryški orientacija į naujoves. Greta džiaz ir laisvosios improvizacinės muzikos atlikėjų festivalio stilistines ribas yra ne kartą praplėtę akademinės, etninės, roko, industrinės muzikos atstovai. Festivalio inicijuojamuose projektuose šalia pripažintų Lietuvos džiaz meistrų dalyvauja ir jaunoji atlikėjų karta, kuriems „Vilnius Jazz“ scena neretai tampa atsparos tašku sėkmingiems pasirodymams tarptautiniuose projektuose ir kituose Europos džiaz festivaliuose.

2013 10 03 – 2013 12 03 Vytauto Kasiulio dailės muziejuje vyks paroda „Šiuolaikiniai karališkieji rūmai“. Paroda suteikia ypatingą progą žvilgtelėti į Danijos šiandienos meną, kultūros paveldą ir šiuolaikinius karališkosios šeimos rūmus. Frederiko VIII rūmai yra privati Danijos kronprinco ir kronprincesės rezidencija. Tai vieni iš 1750–1760 m. pastatytų ketverių beveik vienodų rūmų, sudarančių Amalienborgo kompleksą – karališkosios šeimos žiemos rūmus. Amalienborgas ir Frederiko VIII rūmai yra didingi embleminių istorinių stilių – rokoko ir vėlyvojo prancūzų ampyro – pavyzdžiai. 2004–2010 m. tiek Frederiko VIII rūmų išorė, tiek ir vidus iš pagrindų restauruoti. Atnaujinant pastatą siekta dviejų tikslų: sugrąžinti pastatui pirminį stilių bei sukurti šiuolaikinę rezidenciją karališkajai porai. Leisti menininkams dekoruoti visuomeninius pastatus įprasta nuo seno. Bet pasikviesti šiuolaikinius menininkus dekoruoti XIX šimtmečio pastatą – novatoriška ir drąsu. Parodos eksponatuose užfiksuotas fantastiškas Danijos kultūrinio paveldo objekto restauravimas ir dekoravimas, pristatantis žymiausius danų amatų, architektūros, šiuolaikinio meno pavyzdžius ir atspindintis karališkosios poros įsitraukimą į kultūrinį gyvenimą.

2013 10 14 – 2013 10 20 Lietuvoje vyko jau vienuoliktasis tarptautinis dainuojamosios poezijos festivalis „Tai – aš“, kurį organizuoja Vilniaus mokytojų namai. Tarp festivalio dalyvių – visiems žinomi dainuojamosios poezijos atlikėjai Domantas Razauskas, Gediminas Storpirštis, Ieva Narkutė, Andrius Zaliaska-Zala, V. V. Landsbergis, Giedrius Arbačiauskas, Eglė Gelažiūtė, Sigitas Jakubauskas, Virgis Stakėnas ir kiti ne tik Lietuvos, bet ir iš svečių šalių – Italijos, Airijos, Škotijos, Ukrainos, Lenkijos, Latvijos, Didžiosios Britanijos – atvykę dalyviai. Festivalis neapsiriboja vien koncertais. Jame didelis dėmesys skiriamas edukacijai – jaunimui rengiamos kūrybinio meistriškumo dirbtuvės.

PORTRETAS

Atkelta iš 3 psl.

Gluosniai. Apie 1936 m.

Medardo Vasiliausko nuotr.

jų atsiliesti – ir kapsulių, kamščius išsikerta iš senų veltinių. Šovinius užsitaisto sutemus, nedegdamas žibalinės lempos, nes, kaip sakyta, tamsoj mato gal dar geriau nei dieną.

Lapių ir lapinų senis nešauda – šratai kailį gadina. Tai Argano tarnyba. Kupriui tik reikia jį nusivesti prie aukštų upės skardžių, kur kas dvidešimt žingsnių vis lapės urvas, ir paliept: ieškok! Lapei iššokus iš olos, šuva jos jau nepaleis, vysis tol, kol perkąs tą ploną užpakalinės kojos kaulą. Viena lapė – ir gana. Iš to galima suprasti, kad senis lapes taupo ir gaudo tik tada, kai gauna užsakymą iš miesto, nes klebono gospadinė jau su lapės apykakle palta papuošus, pirmininkienė net lapių kailinukus pasisiuvus, vaistininkienė visą lapę su stiklinėmis akimis ant kaklo užsisegus. Bet daugiausia pirkėjų mieste, nors ten už lapių kailiukus gali gauti didelę baudą. Kartais vilksūnis neištveręs tyliai naktį išslysta iš kambario ir po kelių valandų grįžta su lapinu dantyse, priekine koja praveria niekada nerakinamas namelio duris ir, priėjęs prie lovos, suinkščia, tarsi sakydamas: štai, pavijau, nustvėriau ir parnešiau. Senis nepyksta už tokį šuns stropumą, atsisėda lovoj ir glosto plačią vilksūnio galvą, ir tas švelnumas atleidžia surakintus žvėries žandikaulius. Iš vokiško šalmo – kulkos skylė užkišta skuduru – atsigėręs vandens, šuva nueina į savo guolį ir susisuka į kamuolį – darbas atliktas, galima nakties dalį ir snūstelt. O kuprius keliai, įžiebia lempą, susiranda peilį ir nešasi grobį į kluoną, kuriame nerasi ne tik šieno ar šiaudų, bet ir pelės. Mat šį pastatą senis laiko tik dėl jo plačių lygių durų – greitai pamatysime, kam jos skirtos.

Ant kažkada kalvio nukaltos vinių pakabina žibalinę, prapjauna užpakalines lapino kojas tarp kaulo ir sausgyslės, prakiša virvę ir grobį pakaria po sija. Paskui vienu patraukimu per lapino pilvą išverčia žarnų duknas ir atsargiais judesiais atski-

ria kailį nuo pamėlusio laibo žvėries kūno – pasirodo, tik ugnies spalvos plaukai mums buvo sukūrę puošnų, pasipūtusį vaizdinį, o be kailio žvėrelis atrodo beveik toks pat liesas kaip ir nuluptas zuikis. Ilgiausiai senis krapštosi prie akių, mat reikia taip aprėžti odą, kad skylės tiktų stiklinėms akims įstatyti. Jis pats to darbo nemoka, bet yra toks maistra miestely, kuris kolchozo pirmininko sumedžiotiems vanagams, tetervinams, antims, kurapkoms ir net karveliams uldukams įdėjo stiklines akis, visiems paukščiams skirtingas, kaip gyvas, tik nieko nematančias.

Po valandėlės Arganas snukio galu praveria kluono duris ir neskubėdamas imasi žarnokų, žino šuva, kad porą savačių gaus sukapotos lapinės davinį. O senis tarsi kokią brangenybę atsargiai neša kailį prie minėtų plačių lygiomis lentomis kluono durų ir, išplėtojęs, išlyginęs, mažomis vintutėmis prikala.

Kaba lapino kailis, sakytum, aukšinė argonautų vilna ir tik siauri kraujo apvada, bėgantys aplink visą kailį, primena, kad dabar ne senųjų graikų mitologijos laikai, o pokaris, vos keleri metai po tos dienos, kai traukdami vokiečiai susprogdino bažnyčios bokštą ir medinį tiltą per upę. Ir net kaimo vaikas, jeigu jis netyčia pamato tą iškėtotą, prikaltą kailį, supranta, jog nepraliedami kraujo žmonės gyventi jau nebemoka ir kažį ar kada išmoks... □

KLAIDOS ATITAIŠYMAS

Š. m. spalio 12 d. „Kultūroje“ Algirdo Miko Žemaitaičio straipsnyje „Susitikimas su Martynu ir Marija Purvinais“ įsivėlė klaida: nuotraukoje nurodytas dr. Martynas Purvinas iš tiesų yra Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugijos pirmininkas Donatas Balčiauskas. Atsiprašome skaitytojų.